

Strategisk Ramme: Danmarks partnerskab med de Østlige Naboskabslande 2022-26

**Revideret udgave
Oktober 2023**

Udkast til offentlig høring, 13.9.2023

Dette er udkast til en revideret udgave af den eksisterende Strategiske Ramme. Denne reviderede version "Strategisk Ramme: Danmarks partnerskab med de Østlige Naboskabslande 2022-26" udsendes til offentlig høring på

<https://um.dk/en/danida/about-danida/danida-transparency/public-consultations/programme-committee-meeting-on-26-september-2023>

Der er tale om et udkast til revision af den Strategiske Ramme, hvor ikke alle kapitler er inkluderet. I udkastet til revision fremgår de danske hovedprioriteter og indsatsområder for Naboskabsprogrammet i den nuværende geografiske kontekst.

Den tidligere version fra januar 2022 kan findes på um.dk: [Strategic-Framework-Denmarks-partnership-with-the-Eastern-Neighbourhood-Countries-20222026.pdf](https://um.dk/en/danida/about-danida/danida-transparency/public-consultations/programme-committee-meeting-on-26-september-2023)

Kort over de seks naboskabslande:

Indhold

1.	Introduktion	4
2.	Analyse af kontekst, udfordringer og risici	6
	[Kapitel er under opdatering]	6
3.	Danske prioriteter, hidtidig indsats og resultater	6
	[Kapitel er under opdatering]	6
4.	Strategiske mål for dansk partnerskab med naboskabslandene	6
4.1	Understøtte konflikthåndtering, opbyggelse af modstandskraft og imødegåelse af befolkningernes akutte og humanitære behov og genopbygning	7
4.2	Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner og processer	8
		8
4.3	Understøtte bæredygtig og retfærdig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed	11
5.	Dansk udviklingspolitiske programmer og instrumenter.....	12
	[Kapitel er under opdatering]	13
6.	Koordination og synergi	13
	[Nyt kapitel er under redigering]	13
7.	Monitorering af Strategisk Ramme.....	13
	[Nyt kapitel er under redigering]	13
8.	Naboskabsprogrammet 2022-2026	13
8.1	Overordnet strategi og prioriterer, geografisk fokusering samt modaliteter	13
8.2	Ukraine indsats	16
8.2.1	Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner og processer.....	16
8.2.2	Bæredygtig og retfærdig vækst, grøn omstilling og social dialog	19
8.3	Georgien indsatser	21
8.3.1.	Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner	21
8.3.2	Bæredygtig vækst og grøn omstilling	23
8.4	Moldova indsatser	24
8.4.1	Understøtte eform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner	24
8.5	Regionale indsatser, inkl. Belarus, Armenien og Aserbajdsjan.	27
8.6	Strategiske sekunderinger	27
8.7	Budget.....	28

1. Introduktion

Tre årtier efter de seks naboskabslande - Ukraine, Moldova, Belarus, Georgien, Armenien og Aserbajdsjan - opnåede selvstændighed, er integrationen af dem i det europæiske værdifællesskab endnu et uafsluttet projekt. I store dele af befolkningerne har der været et stærkt ønske om tilnærmelse til EU og en følelse af normativt værdifællesskab, hvilket har drevet flere folkelige protestbevægelser de sidste to årtier. Samtidig har landenes territoriale suverænitet og stabilitet været truet af Rusland, der invaderede Georgien i 2008 og Ukraine i 2014, og med fuld invasion i 2022 - og har militær tilstedeværelse i udbryderregionen Transnistrien i Moldova. Danmark har siden været en aktiv og stærk stemme i arbejdet for effektiv brug af EU's instrumenter i støtten til landene, ikke mindst inden for rammen af EU's Østlige Partnerskab. Samtidig har Danmark de seneste årtier støttet naboskabslandenes reformprocesser og indgået en lang række tætte partnerskaber med såvel myndigheder og civilsamfund – ligesom Danmark har støttet kapacitetsopbygning af det ukrainske forsvar med midler fra Freds- og Stabiliseringsfonden.

Ruslands brutale invasion af Ukraine den 24. februar 2022 afslørede Ruslands territoriale ambitioner, der er en trussel mod hele Europa. Ukraines forsvarskamp mod Rusland er ikke kun en kamp for landets eksistens og overlevelse, men en kamp om europæisk sikkerhed og for den globale regelbaserede orden.

Danmark har fra den første dag stillet sig på Ukraines side. Også når det gælder vores finansielle støtte. Fra krigens start til september 2023 har Danmark bevilget 1,8 milliarder kroner i udviklingsbistand til Ukraine. Det er regeringens mål, at Danmark skal fastholde sin position blandt de største bidragsydere til Ukraine relativt til vores størrelse. I regeringens udenrigs- og sikkerhedspolitiske strategi fra maj 2023 understreges det, at Danmark skal fortsætte den markante og kontinuerlige støtte til Ukraine, på fire områder: i) Politisk støtte, ii) Militær støtte, iii) Civil støtte og iv) Erhvervsstøtte. Den fastslår ligeledes, at Danmark skal yde bistand til de øvrige naboskabslande. Danmark har i 2022 åbnet en ambassade i Georgien og udbygget de politiske konsultationer og partnerskab med Moldova.

Den danske støtte til Ukraine siden 24. februar 2022 har omfattet en bred vifte af aktører. Ud over Udenrigsministeriet har en række ministerier og styrelser været involveret og bidraget på hver deres områder. Det samme gælder private firmaer og fonde, der har bidraget med donationer og pro bono ydelser og/eller er indgået i offentlig-private partnerskaber. Samtidig har både store og mindre danske civilsamfundsorganisationer, sammen med en lang række folkelige initiativer, bidraget til en betydelig akut humanitær indsats. En række danske kommuner har indgået venskabsbysaftaler med søsterbyer i Ukraine.

Den strategiske ramme – overligger for hele den danske udviklingsbistand og partnerskab med naboskabslandene

Den Strategiske Ramme for Danmarks partnerskab med de Østlige Naboskabslande 2022-26 blev præsenteret i januar 2022. Målsætningen var at *'udbygge Danmarks partnerskab med*

landene i naboskabsområdet med den overordnede vision, at fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab, samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed.' Visionen og målsætninger blev primært understøttet af Naboskabsprogrammet med en bevilling på 160 mio. årligt.

I 2023 er der budgetteret med, at der ydes 1,2 mia. kroner i udviklingsbistand til Ukraine og naboskabslandene under Ukraine-fondens civile støtte. Et beløb, der forventes øget til 1,5 mia. kr. i 2024. Samtidig suppleres Naboskabsprogrammet med en række nye instrumenter, herunder genopbygningsbistand, makrofinansiel støtte og humanitær bistand. Der er derfor på denne baggrund – og i lyset af den ændrede kontekst i hele regionen – behov for at revidere og opdatere den Strategiske Ramme. Det er sket på basis af regeringens nye udenrigs- og sikkerhedspolitiske strategi fra maj 2023 såvel som den udviklingspolitiske strategi, *Fælles om Verden*, der fastlægger rammer og mål, for den danske udviklingsbistand.

Den strategiske ramme definerer mål og prioriteter for den samlede danske udviklingsbistand til Ukraine og de østlige naboskabslande. Dette omfatter også multilaterale partnerskaber, ikke mindst dansk bidrag til og understøttelse af EU's indsats i Ukraine og østlige naboskabslande, der vil komme til at spille en helt central rolle. Den strategiske ramme omfatter ikke de øvrige støtteformer (politisk, militær og erhvervsstøtte). Det er endvidere hensigten, at den strategiske ramme skal medvirke til at skabe udgangspunkt for fortsat mobilisering af private bidrag, fremme af privat-offentligt samarbejde – såvel som inspirere til et bredt mellemfolkeligt samarbejde og partnerskab mellem civilsamfund, borgere og virksomheder i henholdsvis Ukraine og Naboskabslandene og i Danmark. Den strategiske ramme skal således bidrage til at skabe synergi med andre offentlige og private tiltag.

Strategiske målsætninger

I perioden 2023-26 vil Danmark udbygge sit partnerskab med Ukraine og landene i naboskabsområdet med den **overordnede vision**, at sikre deres modstandskraft og befolkningernes akutte behov og forankring i det europæiske værdifællesskab, samt styrke deres stabilitet og fremgang. Hermed understøttes også landenes vej mod EU-medlemskab.

Som ramme for den danske indsats opstilles **tre overordnede strategiske mål**, som vil give retning og definere konkrete delmål for det danske engagement. De tre strategiske mål er at understøtte:

- **Konflikthåndtering, opbyggelse af modstandskraft og imødegåelse af befolkningernes akutte og humanitære behov og genopbygning.**
- **Reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner og processer**
- **Bæredygtig og retfærdig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed**

Et vigtigt delmål vil være at mobilisere og fremme et bredt, folkeligt, bæredygtigt engagement og samarbejde mellem Danmark og naboskabslandene.

Geografisk vil Danmark særligt fokusere samarbejdet på Ukraine, Moldova og Georgien, der alle har ansøgt om EU-medlemskab og har udvist vilje til at gennemføre systematiske reformer med henblik på at fremme tilnærmelsen til EU og NATO. Det bilaterale samarbejde inden for

Naboskabsprogrammet vil omfatte partnerskaber med de tre lande, samtidig med, at der arbejdes regionalt gennem eks. Den Ny Demokratifond, hvor der etableres regionale netværk og ydes støtte til demokratiforkæmpere og menneskerettighedsaktivister i alle seks naboskabslande.

2. Analyse af kontekst, udfordringer og risici

[Kapitel er under opdatering]

3. Danske prioriteter, hidtidig indsats og resultater

[Kapitel er under opdatering]

4. Strategiske mål for dansk partnerskab med naboskabslandene

Den **overordnede vision** for Danmarks partnerskab med Ukraine og nabolandene er at sikre deres modstandskraft og befolkningernes akutte behov, tilnærmelse og forankring i det europæiske værdifællesskab, samt styrke deres stabilitet og fremgang. Hermed styrkes også landenes vej mod EU-medlemskab. Tre strategiske mål vil i perioden 2023-26 definere prioriteter og retning for udviklingsbistanden til regionen. Den danske indsats vil understøtte:

- Konflikt håndtering, opbyggelse af modstandskraft og imødegåelse af befolkningernes akutte og humanitære behov samt genopbygning.
- Reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner og processer
- Bæredygtig og retfærdig vækst, grøn omstilling og øget energiuafhængighed

4.1 Understøtte konflikthåndtering, opbyggelse af modstandskraft og imødegåelse af befolkningernes akutte og humanitære behov og genopbygning

Strategisk mål: Understøtte landenes modstandskraft ved at sikre de mest udsattes akutte og humanitære behov samt staternes mulighed for imødekomme befolkningens basale behov for sundhed og uddannelse – samt bidrage til, at Ukraine og Mykolaiv genopbygges bedre og grønnere, mens lokalsamfund i Ukraine og nabolandene styrkes i konfliktforebyggelse og -løsning.

[Indsæt manglende SGD-logoer]

SDG 3 (Sundhed og trivsel), SDG 6 (rent vand), SDG 7 (Bæredygtig energi), SDG 8 (Anstændige jobs og økonomisk vækst), SDG 11 (Bæredygtige byer og lokalsamfund), SDG 12 (Ansvarligt forbrug og produktion), SDG 13 (Klimaindsats), og SDG 16 (Fred, retfærdighed og stærke institutioner), og SDG 17 (Partnerskaber for handling)

- *De mest udsatte, herunder flygtninge og internt fordrevne, sikres basale livsforhold*

Med udgangspunkt i de humanitære principper vil Danmark bidrage til akutte og humanitære indsatser. Bistanden vil fortsat ydes på baggrund af en behovsbaseret tilgang med fokus på livsredende indsatser og beskyttelse af de mest sårbare grupper. De humanitære indsatser leveres via danske humanitære partnere såsom FN, Røde Kors bevægelsen, danske civilsamfundsorganisationer og deres lokale partnere. Danmark vil fortsat arbejde for at fremme niksus-tilgange med fokus på at sammenhængende, bæredygtige og langsigtede indsatser.

- *Den ukrainske regering har fortsat evne og kapacitet til at sikre sundhed, uddannelse og basal infrastruktur til borgerne*

Danmark vil fortsat bidrage til EU's makrofinansielle støtte til Ukraine. Støtten skal bl.a. sikre statens budget, så den ukrainske regering fortsat kan levere basal service til befolkningen når det gælder sund, uddannelse, pensioner og andre social ydelser. Den makrofinansielle bistand gennem EU er samtidig baseret på krav om reformer.

- *Ukraine og Mykolaiv - genopbygges bedre og grønnere, med fokus på de mest udsatte (herunder handicappede, børn og enlige forsørgere).*

Danmark vil bidrage til genopbygningen af et bedre og grønnere Ukraine i overensstemmelse med den ukrainske genopbygningsplan. Målsætningen for den danske tidlige genopbygningsbistand til Ukraine i 2023-24 er at bidrage til at skabe livsgrundlag for ukrainske borgere gennem genetablering af den nødvendige basale sociale infrastruktur samt forbedring

af energi- og vandforsyning. Det er målet, at den umiddelbare genetablering af nødvendig basal infrastruktur planlægges, så det understøtter fremtidig bæredygtig genopbygning og langsigtet grøn energiomstilling, herunder energieffektivitet og fremme af anvendelsen af vedvarende energi. Det er tillige målet, at genopbygningen tilrettelægges så den bidrager til genetablering af den ukrainske økonomi, herunder jobskabelse og en privatsektordrevet økonomisk vækst og beskæftigelse, inkl. på landbrugsområdet. Danmark vil bidrage til, at der etableres mekanismer og procedurer, der sikrer transparens i genopbygningen samt fremmer bred folkelig deltagelse, demokratisk kontrol og god lokal regeringsførelse.

- *Lokal konflikthåndtering med fokus på bred deltagelse af lokalbefolkningen, herunder kvinder, internt fordrevne og veteraner.*

Danmark vil fortsat bidrage med konkrete indsatser for at styrke både lokale civilsamfund og myndigheder og samarbejdet mellem disse i frontlinjezonen i det østlige og sydlige Ukraine. Ligeledes vil Danmark søge at støtte dialoginitiativer, der bidrager til lokal konflikthåndtering og inklusion i genopbygningsprocessen for at fremme social sammenhængskraft med henblik på langsigtet konflikthåndtering og stabilitet.

Lokalt forankret og varig fred kræver meningsfuld inddragelse af både kvinder og mænd i freds- og sikkerhedsinitiativer. Danmark vil, i samarbejde med multilaterale partnere, bidrage til at understøtte landene i efterlevelsen af FN's resolution 1325 om kvinder, fred og sikkerhed bl.a. gennem kapacitetsudvikling.

Danmark vil fortsætte støtten til de internationale monitoreringsmissioner som EUMM i Georgien og EU's rådgivningsmission i Ukraine (EUAM) i Ukraine - både politisk, finansielt samt via personelbidrag.

4.2 Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner og processer

Strategisk mål: Understøtte reformer og styrkelse af landenes demokratiske institutioner og processer, så de kan opfylde EU-optagelseskriterierne – herunder respekt for menneskerettighederne, en effektiv tredeling af statsmagten og stærke uafhængige kontrolinstanser, hvor en politisk engageret befolkning, et organiseret og uafhængigt civilsamfund samt frie medier kan holde myndighederne til ansvar – og sikre inkluderende samfund med ligestilling og anerkendelse af forskellighed.

SDG 5 'Gender Equality', SDG 11 'Sustainable, Safe and Inclusive Cities and Communities' og SDG 16 'Peace, Justice and Strong Institutions'.

- *Reformer og styrkelse af demokratiske institutioner*

Danmark vil understøtte landenes reformer mod en styrkelse af de demokratiske institutioner med fokus på demokratisk kontrol og et uafhængigt retsvæsen. Det er reformer, som landene også konkret planlægger for at leve op til betingelserne for EU-medlemskab (EU Acquis) og EU-tilnærmelse. Indsatsen er grundlaget for, at der kan skabes økonomisk vækst, og er samtidig afgørende for at, landene kan blive medlemmer af EU – eller indgå associeringsaftaler. Et særligt dansk fokus vil fortsat være decentralisering, hvor både politisk og finansielt ansvar uddelegeres til kommuner og lokalregeringer, der både skaber grundlag for styrket levering af serviceydelser til lokalbefolkningen og et styrket lokalt demokrati samt bredere lokal deltagelse. Danmark vil – hvor der er behov og ønske om det – søge at stille viden og kompetencer til rådighed form af twinning-arrangementer og det i Udenrigsministeriet etablerede Myndighedssamarbejde.

- *Bekæmpelse af korruption og styrkelse af demokratiske kontrolinstitutioner*

Et særligt dansk fokusområde i forhold til reformdagsordnen vil fortsat være bekæmpelse og forebyggelse af korruption. Korruption undergraver såvel økonomisk udvikling som de nødvendige demokratiske reformer. Dette er også centralt for landenes ønsker om EU medlemskab. Bekæmpelse af korruption vil både være et specifikt indsatsområde og tværgående tema i partnerskaberne.

Danmark vil, hvor muligt, bidrage til styrkelse af demokratiske kontrolinstitutioner, som anti-korrupsionsinstitutioner, parlamentsudvalg og ombudsmand/ menneskerettighedsinstitutioner. Danmark vil understrege vigtigheden af effektive og uafhængige domstole og bakke op om internationale indsatser for at fremme reformer af landenes retssektorer. Når et land i naboskabsregionen forsøger at opbygge reelle demokratiske institutioner – herunder kommuner og decentraliserede forvaltninger - vil Danmark søge at bidrage med erfaringer og aktive partnerskaber og erfaringsudveksling – bilateralt i form af myndighedssamarbejde eller gennem danske bidrag til multilaterale organisationer og programmer.

I indsatsen for Ukraines reformer har Danmark opbygget en stærk international profil, særligt på anti-korrupsionsområdet. Reformarbejdet og kampen imod korruption kræver et langt sejt træk, som Danmark med lederskabet af EU's anti-korrupsionsprogram står stærkt placeret til også i fremtiden at være med til at drive. Den danske bilaterale indsats på anti-korrupsionsområdet understøttes af dansk støtte til internationale anti-korrupsions organisationer og programmer.

- *Konsolidering og styrkelse af civilsamfundets aktive rolle og evne til at påvirke*

Danmark vil gennem Naboskabsprogrammet, herunder Den Ny Demokratifond, og genopbygningsbistanden såvel som gennem strategiske partnerskabsaftaler og projektbevillinger til danske og internationale NGO'er, bidrage til at konsolidere og udvikle et pluralistisk, demokratisk og medlemsbaseret civilsamfund. Der vil være et særligt fokus på organisering og inddragelse af unge. Civilsamfundet er en grundpille i et demokratisk samfund og kan – under de rette vilkår – skabe forandring, tænke nyt, udvikle fællesskaber og skabe morgendagens ledere. Civilsamfund holder myndigheder til ansvar for befolkningen og når i kraft af deres lokale forankring langt ud i samfundet. De besidder dyb viden og skaber adgang til vigtige netværk og kontakter. Et stærkt og velfungerende civilsamfund er afgørende for arbejdet

med at udvikle et aktivt demokrati fra neden – og for overholdelse og fremme af menneskerettigheder og indfrielse af FN's Verdensmål. Bidrag til at forsvare og styrke civilsamfundet vil endvidere ske gennem partnerskab med multilaterale organisationer og i tæt samarbejde med andre toneangivende donorer, herunder de nordiske lande.

I Ukraine har civilsamfundsaktører spillet en vigtig rolle i den akutte humanitære indsats – ligesom de er involveret i tidlig genopbygning og psykosocial støtte til internt fordrevne og ofre for krigsforbrydelser og menneskerettighedskrænkelser. Samtidig har de ukrainske civilsamfundsorganisationer også en vigtig rolle at spille i forhold til at sikre folkelig deltagelse i genopbygningsprocessen – samt i at sikre transparens og demokratisk kontrol med anvendelse af genopbygningsmidler.

- *Frie pluralistiske medier – bekæmpelse af desinformation og digital modstandskraft*

Ytringsfrihed og sikring af uafhængige frie og pluralistiske medier er et helt centralt element i udvikling af demokrati – og en betingelse for, at de nødvendige '*checks and balances*' og dialog etableres mellem myndigheder, borgere og civilsamfund. Danmark vil gennem Naboskabsprogrammet støtte udvikling af uafhængige medier og undersøgende journalistik i Naboskabslandene og søge at fremme partnerskaber med medier og mediefolk i Danmark og i regionen.

Danmark vil kæmpe for, at nye teknologier understøtter demokratiske institutioner og bidrager til en åben offentlig debat og en fri meningsdannelse – samt arbejde for, at borgere har handlemulighederne og redskaberne til et sundt digitalt liv, og at sociale medier skaber forståelse frem for splittelse. I Naboskabslandene er et særligt fokus på virkningskampagner og desinformation, som undergraver udviklingen mod fri og uafhængig information. Herunder ønsker Danmark at fortsætte med at bidrage til at bygge nye alliancer – også med tech-industrien – i kampen om bekæmpelse af desinformation samtidig med, at man bevarer det åbne, globale og frie internet. Danmark vil under Naboskabsprogrammet fortsat søge at medvirke til at styrke civilsamfundets digitale modstandskraft og evne til at anvende digitale løsninger i demokratisk organisering og dialog. Bilaterale initiativer vil blive koordineret med dansk støtte til styrkelse af civilsamfund og partnerskab med internationale multilaterale organisationer og internationale NGO'er på området.

- *Fremme af ligestilling og et inkluderende samfund med respekt for forskellighed*

Danmark vil bidrage til arbejdet for kvinders rettigheder og kønsmæssig ligestilling med særligt fokus på unge kvinder, kvinder på arbejdsmarkedet og kvinder i konfliktzoner. Danmark vil fortsat have fokus på mainstreaming af køns- og kvindespørgsmål. Danmark vil bidrage til at styrke kvindeorganisationer og organisationer, der arbejder for ligestilling og inklusion. Danmark vil endvidere bidrage til at styrke relevante myndigheder, der arbejder på politikudvikling og lovgivning på området. Dette er en indsats, der hænger tæt sammen med reformarbejdet for at leve op til betingelserne for EU-medlemskab.

4.3 Understøtte bæredygtig og retfærdig vækst, grøn omstilling og øget energiafhængighed

Strategisk mål: Understøtte bæredygtig og retfærdig vækst gennem grøn omstilling, øget energiafhængighed og et velfungerende arbejdsmarked.

SDG 7 'Affordable and Clean Energy', SDG 8 'Decent Work and Economic Growth', SDG 12 'Sustainable Production and Consumption', SDG 13 'Mitigate Climate Change Impact' og SDG 17 'Partnership for Sustainable Development'.

- *Bæredygtig og retfærdig økonomisk vækst. EU-integration, markedsliberalisering og social dialog*

Danmark vil bidrage til økonomisk vækst gennem at understøtte de nødvendige reformer, der kan skabe rammebetingelser for bæredygtig og retfærdig vækst – drevet af den private sektor. Det er strukturelle reformer der også indgår i arbejdet med at leve op til EU medlemsbetingelser og bl.a. skal sikre retssikkerhed og bekæmpelse af korruption. Naboskabslandenes økonomiske integration med EU skal være med til at skabe bæredygtig og socialt retfærdig vækst. Liberaliserede markeder i naboskabslandene på fælles europæiske vilkår – med vægt på Corporate Social Responsibility (CSR), samfundsmæssigt og socialt ansvar, og FN's *Guiding Principles for Business and Human Rights* - skal sikre rettighederne for både arbejdstagere og virksomheder. Danske erfaringer fra opbygningen af en stærk demokratisk fagbevægelse og repræsentative arbejdsmarkedsstrukturer kan være værdifulde i naboskabslandene med henblik på, at der skabes rammer for social dialog og et velfungerende arbejdsmarked baseret på demokratiske organiserede arbejdsmarkedsorganisationer.

Ukraine står i en helt særlig situation. Makrofinansiel bistand er med til at holde den offentlige sektor i gang. Men der er brug for private investeringer og øget indenlandsk efterspørgsel for at skabe vækst. Genopbygningsbistanden skal tilrettelægges så den skaber ukrainske arbejdspladser og understøtter de lokale erhvervsliv. Danmark vil søge at skabe synergi mellem den udviklingsfinansierede genopbygningsindsats, bistandsinstrumenter som Danida Sustainable Infrastructure Finance og eksportkreditter, der understøtter private danske investeringer i private og offentlige projekter¹

- *Grøn energiomstilling og energiafhængighed: Fremme af energieffektivitet og vedvarende energi*

Grøn energiomstilling behøver ikke ske på bekostning af økonomisk vækst. Fossile brændstoffer og ineffektive energisystemer bidrager til høje energiudgifter og afhængighed af russisk gas og

¹ Sidstnævnte kan finansieres gennem den danske erhvervsstøtte under Erhvervsministeriet.

olie - såvel som de bidrager til de globale klimaudfordringer. Der er derfor en stor efterspørgsel efter både energieffektivitet og vedvarende energi – områder, hvor Danmark har anerkendte kompetencer – både hvad gælder know how og tekniske løsninger, lovgivning og rammeværk samt nationale planlægningsværktøjer og profilering.

Danmark vil støtte de nationale myndigheder, der er ansvarlige for energiomstilling og – planlægning, og hvor muligt fremme myndighedssamarbejde og twinning mellem danske energimyndigheder og –eksperter i Danmark og naboskabslandene. Samarbejdet kan, hvor muligt, omfatte specifikke demonstrations- og pilotprojekter. I Ukraine vil Danmark endvidere støtte konkrete energiprojekter som del af genopbygningsbistanden gennem Danida Sustainable Infrastructure Finance.

- *Klima og grøn omstilling*

Danmark vil støtte den bredere klimadagsorden og grønne omstilling. Også her har Danmark anerkendte kompetencer – både hvad gælder know how og tekniske løsninger, lovgivning og rammeværk og nationale planlægningsværktøjer. Samarbejdet kan omfatte støtte til myndigheder gennem twinning og myndighedssamarbejde samt specifikke investeringsprojekter gennem Danida Sustainable Infrastructure Finance. Endelig vil Danmark gennem Naboskabsprogrammet støtte samarbejde med civilsamfundsorganisationer med fokus på grøn omstilling, som kan bidrage til langsigtet lokal forankring og klimaambition i landene og stimulere fremtidige partnerskaber.

5. Dansk udviklingspolitiske programmer og instrumenter

Danmark vil bidrage til opnåelse af de tre strategiske mål for dansk udviklingsbistand til Ukraine og Naboskabslandene gennem en række forskellige instrumenter og programmer, hvoraf de vigtigste fremgår af nedenstående tabel 1. I det følgende afsnit gennemgås de enkelte indsatser, hvorefter spørgsmålet om koordinering mellem de enkelte indsatser beskrives. I kapitel 8 findes en særskilt og detaljeret beskrivelse af naboskabsprogrammet.

Tabel 1: Dansk bistand til Ukraine og de østlige naboskabslande 2023-26 fordelt på de udviklingspolitiske instrumenter og programmer, med angivelse af FLL 2024 budgetal.

	FLL 24 mio. kr.	Strategiske mål		
		Mål 1: Konflikt, akutte behov, genopbygning	Mål 2: Reform, EU og demokratiske institutioner	Mål 3: Vækst, grøn omstilling og energi
Indsatser ialt	1.500			
Naboskabsprogrammet, Ukraine, Moldova og Georgien	356		X	X
Genopbygningsbistand, Ukraine	631	X	X	X
Humanitær bistand, Ukraine	250	X		
Makrofinansiel støtte, Ukraine	113	X	X	
DSIF og IFU, Ukraine	100	X		X
Freds- og Stabiliseringsfonden	50	X		

	Tværgående instrumenter ²				
	Myndighedssamarbejde	-	X	X	X
	Partnerskab med danske civilsamfundsorganisationer	-	X	X	
	Multilateral støtte	-	X	X	X
	Ikke-statslige indsatser ³				
	Private fonde og virksomheder	-	X		X
	Civilsamfundsorganisation, indsamlinger og donationer	-	X	X	
	Venskabskommune-samarbejde	-	X	X	

[Kapitel er under opdatering]

6. Koordination og synergi

[Nyt kapitel er under redigering]

7. Monitorering af Strategisk Ramme

[Nyt kapitel er under redigering]

8. Naboskabsprogrammet 2022-2026

8.1 Overordnet strategi og prioriterer, geografisk fokusering samt modaliteter

Programmidlerne i Naboskabsprogrammet er primært rettet mod to af de strategiske mål: i) Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner og processer, og ii) Understøtte bæredygtig og retfærdig vækst, grøn omstilling og øget energiafhængighed.

Udviklingen siden februar 2022 har – som beskrevet ovenfor – haft en voldsom indvirkning på Naboskabslandene og medført stor menneskelig lidelse. I forhold til de overordnede målsætninger for Danmarks partnerskab med landene har det på den ene side bidraget til et styrket ønske om yderligere tilnærmelse til og medlemskab af EU og vilje til hurtige reformer, og på den anden side åbenbaret en voldsom territorial og geopolitisk trussel i form af invasion,

² Disse instrumenter finansieres af den generelle udviklingsbistand. Andelen der går til Naboskabslandene varierer, og bestemmes af organisationernes løbende prioriteter/behovsanalyser.

³ Der findes ikke en budgetopgørelse over fremtidig påtænkt donationer og indsamlinger – eller venskabskommuneaktiviteter. Fsva. kommune-twinning, med fokus på styrkelse af ukrainske kommuners kapacitet, finansieres dette også over Genopbygningsbistanden.

indblanding og påvirkningskampagner, der både truer sammenhængskraft og økonomisk og social udvikling.

Revisionen af Naboskabsprogrammet vil i lyset heraf særligt lægge vægt på følgende:

- Fokus på at understøtte landenes ønske om reformer, samt ønske om at leve op til EU's medlemsbetingelser (EU Acquis). Det betyder fortsættelse og styrkelse af eksisterende partnerskaber med myndighederne på områder, hvor Danmark har særlige kompetencer, ligesom muligheder for nyt twinning- og myndighedssamarbejde vil blive undersøgt.
- Partnerskabet og indsatsen med Georgien vil blive styrket (budget øges fra 30 i 2022 til 60 mio. kr. årligt fra 2024) og der etableres ny bilateral partnerskab med Moldova (budget 50 mio. kr. årligt). Gennem bl.a. regionale midler og Den Ny Demokratifond støttes aktører i de øvrige lande, det være sig f.eks. Armenien, der siden 2021 har set mere mod Europa, og belarusiske civilsamfundsorganisationer, der kæmper for demokratiske reformer.
- Nationalt ejerskab og dialogen med nationale aktører søges styrket. Det øgede politiske samarbejde og den tætte dialog skal bæres over i udviklingssporet. I forbindelse med genopbygningsbistanden i Ukraine er der etableret en styrekomité med politisk deltagelse fra både Danmark og Ukraine, som har styrket ejerskab og dialog. Danmark vil videreudvikle og fortsætte en sådan tilgang. Den konkrete indsats tilrettelægges altid baseret på de nationale og lokale myndigheders prioriteter – og i tæt dialog med disse.
- Indsatsen mod korruption vil blive videreført og styrket. Korruptionen, der præger flere af landene, undergraver såvel økonomisk udvikling og de nødvendige demokratiske reformer, og hermed også ønskerne om EU medlemskab. Der er i landene et nyt bredt folkeligt krav om at bekæmpe korruptionen, og indsatsen er også vigtig for at sikre den fortsatte brede opbakning til den større økonomiske støtte til Ukraine og Naboskabslandene. Bekæmpelse af korruption vil være såvel et specifikt indsatsområde og tværgående tema i partnerskaberne.
- Som del af støtten til frie pluralistiske medier, vil der være fokus på digital modstandskraft. Modstandskraft i forhold til desinformation og påvirkningskampagner vil også blive adresseret på tværs af indsatser.
- Styrket koordination. Den betydelige bistand til Ukraine og naboskabslandene betyder, at der er behov for en solid koordinering, både nationalt, lokalt, og internationalt. I partnerlandene vil Danmark medvirke til at styrke den nationale kapacitet til at koordinere indsatserne, ligesom Danmark i EU og internationale fora fortsat vil arbejde for en solid international koordinering under nationalt lederskab fra modtagerlandet.
- Fleksibilitet. Udviklingen i landene – herunder Ruslands krigsførelse – skaber løbende nye udfordringer. Det er derfor afgørende, at indsatsen tilrettelægges så den løbende - i tæt samarbejde med de nationale myndigheder og partnere – kan tilpasses nye behov og muligheder, samt indvundne erfaringer. Dette omfatter også justering mellem landene i forhold til muligheder og behov.
- Mobilisering af hele Danmark. I partnerskabet med de østlige naboskabslande er det et ønske at trække bredt på kompetencer på tværs af de danske myndigheder, inkl. kommuner, og bredt at involvere danske aktører. Der tilstræbes således en *'whole of Denmark'* og *'whole of government'* tilgang.
- Håndtering af risici. Indsatsen – særligt i Ukraine – vil ske med en betydelig risiko, pga. de fortsatte krigshandlinger og ustabilitet, manglende personale og national kapacitet. Det er en risiko, som Danmark må være parat til at løbe, men det kræver en tæt opfølgning, fleksibilitet og løbende vurdering af fremdrift. Implementering gennem

stærke, internationale og danske partnere vil - sammen med en tæt monitorering og dialog med partnerne - bidrage til at mindske risikoen.

Følgende vil prioriteter vil blive fastholdt og videreført:

- En balanceret støtte til myndigheder og civilsamfund. Det er vigtigt at fremme demokratisk organisering og aktivt medborgerskab, så grupper som unge, kvinder, udsatte - herunder handicappede, veteraner m.fl. - får deres egen stemme. Danske civilsamfundsorganisationer vil være vigtige partnere, idet de kan overføre egne erfaringer fra civilsamfundet i Danmark og Europa, og bidrage til at etablere stærke internationale netværk og fremme europæisk udveksling og solidaritet.
- Menneskerettighedsbaseret tilgang. Alle indsatser skal gennemføres med afsæt i en menneskerettighedsbaseret tilgang med fokus på folkelig deltagelse, styrkelse af involverede aktører, fremme af ligestilling, 'accountability' og gennemsigtighed samt på ikke-diskrimination.
- Mobilisering og organisering af unge i demokratisk styrede og medlemsbaserede foreninger med henblik på at understøtte et aktivt og bæredygtigt civilsamfund og demokrati nedefra.
- Fokus på lige og grøn omstilling som led i en bæredygtig og retfærdig økonomisk genopbygning samt som bidrag til klimadagsordenen, innovation og en bred folkelig mobilisering. Indsatsen vil understøtte økonomisk diplomati såvel som fortsatte tiltag med henblik på at fremme energiuafhængighed af Rusland
- Styrkelse af demokratiske og aktive fagbevægelser og arbejdsmarkedsorganisationer. Fagbevægelserne spiller i flere lande en nøglerolle i samfundsudviklingen. Stærke faglige organisationer på såvel arbejdstager og arbejdsgiverside skaber grundlag for demokratiske samfund og konfliktløsning baseret på dialog.

Det er et selvstændig mål at inddrage danske aktører - fra såvel myndigheder, civilsamfund, medier og den private sektor - i samarbejdet, med henblik på at medvirke til at opbygge danske partnerskaber med naboskabslandene, der rækker ud over de konkrete engagementer og projekter. Igennem en sådan 'Whole of Denmark' tilgang, styrker Danmark kompetencer og mellemfolkelige forbindelser, der sikrer, at Danmark også fremover kan udbygge samarbejdet og tilstedeværelse i de seks lande.

Naboskabsprogrammet vil således fastholde en overordnet dobbelt, langsigtet målsætning:

- at fremme landenes forankring i det europæiske værdifællesskab samt styrke deres stabilitet, fremgang og modstandsdygtighed og bidrage til SDG'erne, og
- at fremme muligheder for fremtidige samarbejder mellem Danmark og naboskabslandene, der rækker ud over de enkelte projektaktiviteter.

Geografisk vil naboskabsprogrammet bestå af fire ben:

- Tre partnerskabslande, Ukraine, Georgien og Moldova, med målrettede programmer.
- En regional indsats, der omfatter indsatser rettet mod at understøtte demokratiudvikling og menneskerettigheder i potentielt alle seks naboskabslande.

Implementeringsmodalitet

Tilrettelæggelsen af naboskabsprogrammet vil ske med henblik på at sikre, at programmet løbende kan tilpasses nye udfordringer og erfaringer – samtidig med, at der sikres en sund administration. Programmet vil således blive etableret som et begrænset antal indsatser med indbygget fleksibilitet. Flertallet af disse vil blive implementeret gennem stærke multilaterale partnere eller danske civilsamfundspartnere med erfaring fra regionen – i vid udstrækning baseret på eksisterende partnerskaber og engagementer. Som udgangspunkt søges projekter organiseret som multi-landeindsatser, hvor hensigtsmæssigt med en regional overbygning, der sikre erfaringsudveksling på tværs af landene. Dette gælder f.eks. i samarbejde med organisationer som UNDP og UN Women, dog således at grundstammen i samarbejdet altid er nationale indsatser, der er planlagt med – og gennemføres under ledelse af – nationale partnere.

8.2 Ukraine indsats

Ukraine står over for en omfattende genopbygning og gennemførelse af en række reformer. Det er et arbejde, som de ukrainske myndigheder – samtidig med landet dagligt må forsvare sig mod russiske angreb og kæmper for at befri de besatte områder - allerede har påbegyndt.

Den danske indsats under naboskabsprogrammet vil søge at understøtte denne indsats og fokusere på hvor Danmark har særlig styrker og eksisterende partnerskaber.

8.2.1 Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner og processer

- *Understøtte reform og EU-tilnærmelse. National kapacitetsopbygning*

Naboskabsprogrammet vil – i tæt koordination med EU og andre aktører – indgå i dialog med ukrainerne om et muligt dansk bidrag, hvor Danmark har særlige kompetencer i forhold til kapacitetsopbygning af nationale institutioner med henblik på at gennemføre de nødvendige reformer. Danmark og Ukraine har eksisterende twinning-samarbejde på energiområdet. Det planlægges udvidet med samarbejde på vand/klima og landbrug – ligesom det vil blive undersøgt om der er potentialer for twinning-samarbejde vedr. decentraliseringsreformerne og de lovgivningsmæssige rammebetingelser herfor

- *Bekæmpelse af korruption og styrkelse af demokratiske kontrol institutioner*

Korruption undergraver den økonomiske udvikling og demokratiske reformer. Dette er også centralt for Ukraines ønske om EU medlemskab. Den ukrainske regering har udarbejdet en omfattende Anti-korrupsionsstrategi og etableret en række statslige anti-korrupsionsinstitutioner. I situationen, hvor ukrainske soldater daglig kæmper for at forsvare og genvinde ukrainske territoriale integritet, er det vigtigt for regeringen at vise, at de tidligere omfattende korrupsionspraksisser bekæmpes.

Danmark medfinansierer og leder EU's Anti-korrupsionsinitiativ (EUACI), der yder kapacitetsopbygningsstøtte til de ukrainske anti-korrupsionsinstitutioner, bl.a. baseret på internationale eksperter og erfaringer. EUACI støtter endvidere centrale civilsamfundsorganisationer og undersøgende journalister/medier, der arbejder med bekæmpelse af korruption. EUACI arbejder også med at fremme gennemsigtighed i genopbygningsstøtten i samarbejde med nationale og lokale aktører.

I samarbejde med internationale organisationer, EU, OECD og Europarådet, vil Danmark endvidere søge at koble anti-korrupsionsindsatsen i Ukraine til den internationale og europæiske bekæmpelse af illegale kapitaloverførsler og hvidvask.

Parlamentet spiller naturligt en vigtig rolle som demokratisk kontrolinstitution i forhold til myndigheder og regering. I Ukraine er partisystemet fortsat svagt udviklet og har traditionelt været domineret af stærke partiledere/ejere – og det har gennem årene ofte offentligt været omtalt, hvordan parlamentsmedlemmer er under indflydelse af oligarker. Det er åbenlyst, at parlamentets rolle som kontrolfunktion på denne måde undergraves. Danmark vil - bl.a. gennem det igangværende EUACI-partnerskab - søge at bidrage med kapacitetsopbygning og adgang til ekspertviden for parlamentsudvalg og –grupper, der udviser særlig vilje til at fremme reformdagsordenen. Dertil vil Danmark søge at bidrage til udvikling af demokratisk funderede og medlemsbaserede partiorganisationer. Det sker gennem samarbejde med de politiske ungdomsorganisationer i regi af Dansk Ungdoms Fællesråd og gennem samarbejde med European Endowment for Democracy samt støtte til folkelige bevægelser og civilsamfundsgrupper, der ønsker at udvikle parlamentarisk arbejde.

- *Fremme decentralisering og lokalt demokrati*

Ukraines decentraliseringsreform, med uddelegering af ansvar og midler til de ukrainske kommuner og byer, er fremhævet som en af de mest succesfulde reformer der blev gennemført efter 2014. Den har medvirket til at fremme lokale prioriteter og løsninger, og til at understøtte lokalt demokrati og borgernes deltagelse.

Danmark har støttet reformen gennem bidraget til EU's store decentraliseringsprogram ULEAD samt en pilotindsats med erfaringsudveksling og twinning mellem Guldborgsund kommune i Danmark og en række vestukrainske kommuner. Denne indsats komplementeres med indsatsen i de ukrainske såkaldte Integrity Cities, under det danskledede EU anti-korrupsionsprogram, EUACI.

Indsatsen vil blive søgt videreført og styrket. I samarbejde med Kommunernes Landsforening (KL) er der i forbindelse med genopbygningsbistanden skabt mulighed for, at danske kommuner øger samarbejde med og yder støtte til kapacitetsopbygning af ukrainske kommuner. Dette twinning-samarbejde vil baseret på lokale behov yde teknisk bistand på udvalgte områder.

- *Understøttelse af et demokratisk organiseret civilsamfund med særlig fokus på unge;*

Det ukrainske civilsamfund har spillet en vigtig rolle i forhold til at styrke landets og befolkningens modstandskraft og overlevelse under den russiske aggressionskrig. Civilsamfundsorganisationer har organiseret akut humanitær hjælp og bidraget til programmer rettet mod de mest udsatte. Ukrainske civilsamfundsorganisationer er således centrale partnere både i den humanitære bistand og i genopbygningsbistanden. Samtidig spiller civilsamfundsorganisationerne en central rolle i opbygningen af et demokratisk samfund med aktivt medborgerskab – hvor de bl.a. er med til at give specifikke udsatte grupper, herunder handicappede, veteraner m.fl., deres egen stemme.

Under Naboskabsprogrammet vil der blive ydet støtte til ukrainske civilsamfundsorganisationer med fokus på deres rolle som demokratiske aktører. Civilsamfundet i Ukraine har lidt under at være snævert organiseret, med begrænset medlemsbasis og afhængigt af donorfinansiering. Danmark vil søge at støtte demokratisk og medlemsbaserede ukrainske

civilsamfundsorganisationer, hvor frivilligt arbejde og medlemskontingenter bidrager til finansiel bæredygtighed. Derudover vil det også – i det omfang det er muligt – blive undersøgt, hvordan man kan støtte mere uformelle og emnebaserede civilsamfundsorganisationer, som i stigende grad skyder op i Ukraine.

Der vil blive fokuseret særligt på mobilisering og organisering af unge. Unge er morgendagens ledere - det er her, ny organisationskultur skabes – og de unge er særligt hårdt ramt af krigen. Indsatsen vil omfatte fortsat støtte til det Ukrainsk-Danske Ungdomshus. Ungdomshuset skal fungere som et sikkert samlingssted og i en svær tid være en inspiration for organisering og inddragelse af unge. Huset skal samtidig understøtte og styrke den 'ungdomsinfrastruktur', der er skabt af det ukrainske Ministerium for Ungdom og Sport.

Dette arbejde komplementeres af indsatsen gennem Freds- og Stabiliseringsprogrammet rettet mod styrkelse af civilsamfundsorganisationer i Østukraine, med særligt fokus på kvinder, unge og veteraner.

- *Understøttelse af uafhængige og kritiske medier, inkl. undersøgende journalistik – herunder en særlig indsats for at bekæmpe desinformation og styrke sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering;*

Drift af uafhængige og frie medier i Ukraine har været vanskeliggjort af, at de største ukrainske mediehuse i vid udstrækning har været ejet af oligarker med det formål at tjene disses politiske og økonomiske interesser. Der har således ikke eksisteret en privat mediesektor, hvor der blev konkurreret på rent økonomiske præmisser. Blandt internationale donorer ydes der en indsats for at søge at transformere den tidligere statsradiofoni til en moderne public servicekanal. Danmark har søgt at komplementere dette ved at fokusere indsatsen på at støtte mindre, uafhængige og 'upcoming' medier og mediefolk med henblik på at hjælpe disse til at skabe kvalitetsindhold og at finde bæredygtige finansieringsmodeller. Det vil være en prioritet at understøtte medier, der når ud til regionerne. Derudover vil Danmark i samarbejde med medie-NGO'er i Ukraine sætte fokus på dagsordenen 'demokrati og digitalisering'. Det er en dagsorden, som gennem flere år har spillet en vigtig rolle i Ukraine - negativt i form af påvirknings- og desinformationskampagner og positivt i arbejdet med at udnytte digitalisering til at skabe øget gennemsigtighed i forhold til offentlige beslutningsprocesser og formueforhold. Danmark vil støtte arbejdet med at fremme digitaliseringens positive muligheder for åbenhed og demokratisering og bekæmpe brug af digitalisering til indskrænkning af civilsamfundets råderum og udbredelse af mis- og desinformation.

- *Ligestilling og et inkluderende samfund med respekt for forskellighed – samt bekæmpelse af vold mod kvinder;*

Danmark vil såvel bilateralt som gennem EU og FN understøtte Ukraines implementering af relevant lovgivning på ligestillingsområdet. Det vil ske gennem teknisk rådgivning og international erfaringsudveksling. Ligestillings- og kønsspørgsmål vil være tværgående tema i alle danske indsatser, og Danmark vil søge at understøtte kvindegrupper og civilsamfundsgrupper, der arbejder med ligestilling og kønsspørgsmål med henblik på at styrke presset nedefra – og skabe bred mobilisering. Indsatsen vil blive koordineret med de indsatser under freds- og stabiliseringsprogrammet, der er målrettet mod kvinder i konfliktområder.

I forhold til ligestilling mellem kønnene er Ukraine nået langt, når det gælder lovgivning og formel ligestilling på arbejdsmarkedet. Samtidig domineres samfundet af patriarkalske

strukturer og tankegang og kønsstereotype forestillinger. Før krigen havde én ud af tre kvinder oplevet fysisk eller seksuel vold, og på arbejdsmarkedet var løngabet mellem mænd og kvinder over de sidste fem år steget fra 24% til 26%. Respekten i Ukraine for personer med alternative kønsidentiteter har generelt trange kår.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til demokrati og menneskerettigheder i Ukraine:
- Ukraines kapacitet til at gennemføre reformer, herunder også i forbindelse med ønsket om EU medlemskab styrket - Ukraines kapacitet til at gennemføre landets anti-korrupsionsstrategi er styrket – herunder styrket modstandskraft og kapacitet hos landets anti-korrupsionsinstitutioner, i udvalgte 'integrity cities' og blandt aktører i civilsamfund samt blandt undersøgende medier og journalister. - styrket samspil mellem anti-korrupsionsaktører i statslige institutioner, parlament, civilsamfund og medier; - civilsamfundsorganisationerne yder aktivt med- og modspil i reformdagsordenen – herunder ungdomsorganisationer, der arbejder på at styrke medlemsorganisering og internt demokrati; - uafhængige pluralistiske medier – inkl. undersøgende journalistik - fortsætter og udvikles; - centrale ukrainske aktører, inkl. medier og civilsamfundsorganisationer, har styrket autonomi og modstandskraft i forhold til desinformation og påvirkningskampagner; - tiltag for ligestilling og fremme af et inkluderende samfund med respekt for forskellighed i form af lovgivning er fremmet – og kvinde- og ligestillingsorganisationer er styrket og mobiliseret for at bekæmpe vold mod kvinder.

8.2.2 Bæredygtig og retfærdig vækst, grøn omstilling og social dialog

- *Rammebetingelserne for økonomisk udvikling og bæredygtig vækst – velfungerende arbejdsmarked med demokratisk fagbevægelse, arbejdsmarkedsinstitutioner og social dialog*

For Ukraine er det en hovedudfordring at skabe økonomisk vækst, der kan styrke landets modstandskraft og medvirke til at den brede befolkning kan genoptage et normalt liv efter en krigsafslutning. Målsætningen understøttes bl.a. gennem den danske indsats via DSIF og IFU, genopbygningsbistanden samt den danske erhvervsstøtte kanaliseret gennem EIFO og Erhvervsministeriet.

Naboskabsprogrammet vil bidrage til økonomisk vækst gennem at understøtte de nødvendige reformer, der kan skabe rammebetingelser for bæredygtig og retfærdig vækst. Fokus vil være på bekæmpelse af korruption og et velfungerende arbejdsmarked – reformer som også er væsentlige for ønsket om at leve op til EU medlemsbetingelser.

Det ukrainske arbejdsmarked kæmper stadig med strukturer og kultur, der blev skabt i sovjettiden; ønske om statslig kontrol (siden til dels afløst af oligarkers massive indflydelse) og bureaukratisk drevne fagforeninger med underudviklet medlemsdemokrati og -indflydelse. På arbejdsgiversiden kæmper nye arbejdsgiverorganisationer med at skabe en aktiv og demokratisk medlemsbase og med at sikre organisationerne en stemme i forhold til regeringsinstitutionerne og magtfulde oligark-interesser. Danmark vil – i samarbejde med danske arbejdsmarkedetsorganisationer - støtte kapacitetsudvikling samt inddragelse i

internationale netværk til styrkelse af fagbevægelse og arbejdsmarkedsorganisationer, der udviser en vilje til at organisere sig demokratisk og optræde som repræsentanter for deres medlemmer i treparts dialog. Et vigtigt delmål i lyset af krigen er at skabe et velfungerende og inklusivt arbejdsmarked, hvor både unge, kvinder og veteraner, herunder handicappede, finder jobmuligheder.

Grøn energiomstilling og energisikkerhed: Fremme af energieffektivitet og vedvarende energi

Ruslands angrebskrig – og de systematiske angreb på den ukrainske energiinfrastruktur – har dramatisk undergravet den ukrainske energisikkerhed. Kortsigtet forestår en vigtig opgave med at sikre basal energiforsyning. Dette arbejde støttes af Danmark bl.a. gennem genopbygningsbistanden, der som delmål netop har bidrag til genetablering af energiinfrastrukturen. Med udgangspunkt i et samarbejde mellem Udenrigsministeriet, Klima-, Energi- og Forsyningsministeriet samt Energistyrelsen har den danske indsats søgt at fremme en bedre international koordinering af indsatsen. Danmark var således også den første bidragsyder til *Energy Community*, der fungerer som koordinationsmekanisme for den vigtige støtte til den ukrainske energisektor. Samtidig har Ukraine en ambition om, at der som en del af genopbygningen sker en grøn energiomstilling, der kan medvirke til større energisikkerhed og fremme af energiuafhængigheden. Heri indgår både øget energieffektivitet og øget anvendelse af vedvarende energi.

Under Naboskabsprogrammet har Danmark i en årrække støttet twinning-samarbejde mellem den danske Energistyrelse og Ukraines Energiministerium med henblik på at bidrage til en overordnet planlægning og skabelse af rammerne for en fremtidige energisektor med udnyttelse af vedvarende energi og gennemførelse af bred energieffektivisering. Dette arbejde er i 2023 styrket med placeringen af en strategisk energisektorrådgiver på den danske ambassade i Kyiv. Det langsigtede arbejde fortsættes, og i 2023 er der underskrevet et Memorandum of Understanding om særlig dansk støtte på vindenergi, omfattende både on og off-shore vindmøller. Twinningssamarbejde på energiområdet vil blive videreført og tilpasset de øjeblikkelige behov. Og arbejdet vil i de kommende år blive komplementeres af støtten via genopbygningsbistanden, direkte investeringer fra Investeringsfonden for Udviklingslande (IFU) samt bistand og lån gennem Danida Sustainable Infrastructure Finance (DSIF) – såvel som EU's og EU's medlemsstaters indsatser inden for samme områder.

- *Klima og grøn omstilling*

Ukraine har klare mål om klima og grøn omstilling – herunder ønsker at mindske CO₂ udledningen for at bidrage til kampen mod klimaændringer – samt iværksætte klimatilpasningstiltag, i form af spildevandshåndtering og cirkulær økonomiske principper.

Det er områder, hvor Danmark har anerkendte kompetencer – både hvad gælder know how og tekniske løsninger, lovgivning og rammeværk samt nationale planlægningsværktøjer. Indsatsen vil særligt blive understøttet gennem Myndighedssamarbejdet, hvor en ny strategisk sektorrådgiver planlægges udsendt – samt under genopbygningsbistanden og konkrete projekter finansieret under DSIF og IFU. Landbruget er afgørende for den grønne omstilling og økonomiske vækst i Ukraine og er også en sektor hvor Danmark har særlige kompetencer og hvor der er omfattende dansk-ukrainsk samarbejde mellem private aktører.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog i <u>Ukraine</u> :
- Repræsentative og demokratiske arbejdsmarkedsorganisationer på henholdsvis arbejdstager- og arbejdsgiverside arbejder på at fremme et mere inklusivt og velfungerende og inklusivt arbejdsmarked, hvor både unge, kvinder, veteraner og handicappede finder jobmuligheder. - Grøn energiomstilling: Energieffektivitet er øget i konkrete projekter, den samlede andel af vedvarende energi er øget, og der er sket en styrket tilpasning til EU's energimarked via kapacitetsforstærkede ukrainske institutioner. - Ukraines klimaaftryk mindskes i henhold til Parisaftalen (Nationally Determined Contributions). - Der er igangsat pilotprojekter indenfor grøn omstilling og klima, hvor dansk know how understøtter ukrainske målsætninger

8.3 Georgien indsatser

Danmark har i 2022 åbnet en ambassade i Tbilisi og truffet beslutning om at øge bistanden. Indsatsen vil blive planlagt i tæt konsultation med de georgiske myndigheder og ske inden for Naboskabsprogrammets to hovedtemaer.

8.3.1. Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner

Den georgiske befolknings tilslutning til landets ønskede EU-medlemskab er højere end i noget EU-medlemsland eller -kandidatland med op til 89 % opbakning. Siden ikrafttrædelsen af associeringsaftalen med EU i 2016 og indførelsen af visumfriheden i 2017 har reformtempoet dog mistet noget af pusten. Det skyldes især, at landet har befundet sig i en dyb indenrigspolitisk krise, særligt siden 2021 med dyb mistillid mellem regeringen, oppositionen og civilsamfundet. Oppositionen anklager regeringen for at stjæle magten og føre en pro-russisk politik anført af regeringspartiets pensionerede grundlægger. Modsat anklager regeringen oppositionen og civilsamfundet for radikalisme, uansvarlig boykot af det parlamentariske arbejde, og for at miskreditere regeringens indsats hvad angår EU-integration. Den indenrigspolitiske krise ændrer dog ikke ved, at Georgien på flere områder har gennemgået dybdegående reformer og fortsat scorer højt på flere reformparametre.

- *Understøtte reform og EU-tilnærmelse. National kapacitetsopbygning*

Danmark vil søge at bidrage til at understøtte de reformer, som Georgien har brug for, for at sikre økonomisk vækst og bæredygtig udvikling. Dette vil også styrke muligheden for at leve op til betingelserne for EU-medlemskab (EU Acquis). Den danske indsats vil blive koordineret med EU's bistand og indsats på området og fokuseret på særlige områder, hvor Danmark har kompetencer. Et sådant område er f.eks. decentralisering og delegering af ansvar og beslutningskompetence til kommunerne. Partnerskabet her, er en videreførelse af indsatsen fra 2017-2022 i samarbejde med Georgiens ministerium for regional udvikling gennem UNDP. Et andet område omfatter grøn omstilling og energisamarbejde. Se punkt 8.3.2 herunder.

Danmark vil – hvor der er behov og ønske om det – søge at stille viden og kompetencer til rådighed for Georgien vedr. EU-medlemsskabsbetingelser. Det vil kunne ske i form af twinning-arrangementer og det i udenrigsministeriet etablerede Myndighedssamarbejde.

- *Bekæmpelse af korruption og styrkelse af demokratiske kontrolinstitutioner*

Et særligt dansk fokusområde er bekæmpelse af korruption. Georgien har tidligt gennemført vidtgående reformer, med henblik på at bekæmpe korruptionen og er nået langt i forhold til at strømline den offentlige administration og gennem one-stop-shops og digitale løsninger, at mindske mulighederne for korruption i forvaltningen i forhold til borgere og virksomheder. Georgien ligger nr. 41 på Transparency International's *Corruption Perceptions Index*. I forhold til ønsket om EU medlemskab er der stadig brug for reformer på udvalgte områder. I den danske bistand vil bekæmpelse af korruption både være et specifikt indsatsområde og tværgående tema i partnerskaberne.

Danmark vil, hvor muligt, bidrage til styrkelse af demokratiske kontrolinstitutioner og vil konkret undersøge muligheden af at fortsætte den mangeårige støtte til den georgiske ombudsmandsinstitution.

- *Understøttelse af et bæredygtigt civilsamfund med særlig fokus på unge og demokratisk parlamentarisk kultur;*

Civilsamfundet har spillet en central rolle i udviklingen siden selvstændigheden. Men som i Ukraine lider civilsamfundet i Georgien af begrænset medlemsbasis og donorafhængighed. Ligeledes er civilsamfundsorganisationer også i vid udstrækning blevet aktører i den polariserede politiske situation, hvilket på nogle områder begrænser organisationernes samarbejdsmuligheder. Ét væsentligt indsatsområde vil blive på mobilisering og organisering af unge – med fokus på at fremme en ny og mere dialogsøgende politisk kultur i såvel civilsamfund som Georgiens parlamentariske system. Den danske indsats vil blive kanaliseret gennem danske civilsamfundsorganisationer, der kan indgå twinning-samarbejde og gennem erfaringsudveksling og gensidigt samarbejde, kan bidrage til at styrke kapaciteten af de georgiske partnere samtidig med der etableres mellempfolkelig bånd. Et særligt fokus bør være på at nå ud til unge i regionerne, da behovet for kapacitetsopbygning i hovedstaden er tydeligt mættet.

- *Understøttelse af uafhængige og pluralistiske medier, inkl. undersøgende journalistik – med særlig indsat for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering;*

Medierne i Georgien er blevet del af den politiske polarisering. Danmark vil særligt fokusere den bilaterale indsats på at støtte uafhængig og pluralistiske medier og hjælpe disse til at finde finansieringsmodeller såvel som at skabe kvalitetsindhold. Derudover vil Danmark understøtte arbejdet med at bekæmpe desinformation og påvirkningskampagner – og sætte fokus på dagsordenen 'demokrati og digitalisering', der er meget nærværende i form af påvirknings- og desinformationskampagner. Indsatsen vil, hvor muligt, ske i twinning-samarbejde med danske medier og medieorganisationer, med henblik på at styrke mellempfolkelige kontakter og netværk.

- *Ligestilling med fokus på kvinder, sikkerhed og økonomisk udvikling*

Ligestillings- og kønsspørgsmål vil være et tværgående tema i alle danske indsatser.

I Georgien er sikkerhed for kvinder i de to udbrydere regioner en særlig udfordring. Danmark vil derfor i samarbejde med UNWomen have særlig fokus på kapacitetsopbygning af kvinde- og

ungdomsorganisationer inden for fredsopbygning og konflikthåndtering i forhold til de to regioner.

Dertil vil Danmark vil også bredere understøtte kvindegrupper og civilsamfundsgrupper, der arbejder med ligestilling, vold mod kvinder og kønsspørgsmål. Alternative kønsidentiteter har trange kår, hvilket har store konsekvenser for LGBTI-personers rettigheder. Den danske indsats vil bl.a. blive kanaliseret gennem danske kvindeorganisationer, der kan indgå twinning-samarbejde og gennem erfaringsudveksling.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til demokrati og menneskerettigheder i Georgien:
- Gennemførelse af reformer med henblik på økonomisk vækst og bæredygtig udvikling. - Styrket kapacitet i nationale institutioner. - Civilsamfundsorganisationerne yder aktivt med- og modspil i reformdagsordenen – herunder ungdomsorganisationer, der arbejder på at styrke medlemsorganisering og internt demokrati; - Uafhængige og pluralistiske medier er en del af den georgiske mediescene; - Centrale georgiske medie- og civilsamfundsorganisationer har styrket modstandskraft og autonomi og arbejder for bekæmpelse af desinformation; - Kvinde- og ligestillingsorganisationer tager aktivt del i debatten om ligestilling og diversitet.

8.3.2 Bæredygtig vækst og grøn omstilling

- *Rammebetingelserne for bæredygtig og retfærdig vækst – velfungerende arbejdsmarked med demokratisk fagbevægelse og arbejdsmarkedsinstitutioner*

Grundstenen for, at der kan skabes langsigtet bæredygtig og retfærdig vækst i Georgien, er udvikling af velordnet markedsliberalisering – dele af de nødvendige reformer for at leve op til EU's medlemsbetingelser. Georgien har mange arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer, hvilket begrænser parterne i at have gennemslagskraft overfor myndighederne og underminerer arbejdstagers rettigheder. Det bidrager også til polariseringen af det georgiske samfund, og mindsker arbejdsmarkedsorganisationernes rolle som reformaktør. Danmark vil søge at understøtte et velfungerende og inklusivt arbejdsmarked med anstændige jobmuligheder. Der vil være særlig fokus på arbejdsmiljø og EU-certificering, bl.a. inden for byggestandarder og normer – samt planlægning af faglige uddannelser.

- *Grøn energiomstilling og energisikkerhed: Fremme af vedvarende energi og energieffektivitet*

Grøn omstilling - ikke mindst af energisektoren - og kan skabe basis for økonomisk udvikling og vækst. Her har Danmark en særlig international styrkeposition. Omstilling af energisektoren medvirker endvidere til at fremme energisikkerhed, der styrker Georgiens nationale suverænitet og selvbestemmelse.

Den danske indsats vil bl.a. omfatte støtte til overordnet energiplanlægning og -lovgivning med henblik på bedre og mere effektivt at udnytte såvel vedvarende energi og fremme energieffektivisering.

Denne indsats komplementeres af direkte investeringer fra Investeringsfonden for Udviklingslande (IFU) og rådgivning fra dansk Trade Council – såvel som EU's og EU's medlemsstaters indsatser inden for samme områder.

- *Grøn omstilling, klima og landbrug*

Danmark vil støtte georgiske myndigheder, der er aktive inden for klima og grøn omstilling – herunder håndtering af klimaskabte udfordringer, klimatilpasning og biodiversitet. De grønne initiativer vil ske inden for områder, hvor Georgien har de største behov og hvor Danmark har særlige kompetencer. Muligheder for samarbejde på landbrugsområdet vil blive undersøgt.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog i <u>Georgien</u> :
- Grøn energiomstilling: Øget energisikkerhed og andel af vedvarende energi og tilpasning til EU's energimarked via kapacitetsforstærkede georgiske institutioner; - Georgiens klimaaftryk mindskes i henhold til Parisaftalen (Nationally Determined Contributions); - Repræsentative og demokratiske arbejdsmarkedsorganisationer arbejder på at fremme et mere inklusivt og velfungerende arbejdsmarked

8.4 Moldova indsatser

Danmark har i 2023 truffet beslutning om at øge bistanden til Moldova. Indsatsen vil blive planlagt i tæt konsultation med de moldoviske myndigheder og ske inden for Naboskabsprogrammets to hovedtemaer.

8.4.1 Understøtte reform og EU-tilnærmelse: Fremme udvikling af demokratiske institutioner

Den russiske invasion af Ukraine har efterladt et Moldova under pres, men med en regering fast besluttet på at forblive på en pro-europæisk kurs, der især skal kunne gøre Moldova mere strategisk uafhængig, forbedre den moldoviske økonomi gennem styrket samhandel med det mere stabile EU. Den pro-europæiske regering ønsker samtidig at gøre op den mærkbare korruption, organiserede kriminalitet samt den historiske oligarkisering i landet. Hertil kommer ønsket om en yderligere styrkelse af fri information og modstandskraft i kampen mod den stadigt mere intense spredning af russisk desinformation. Moldova har igangsat et omfattende program for udformning, vedtagelse og implementering af en række reformer inden for et meget stort antal områder. Særligt høje er Moldovas ambitioner i relation til sikring af retsstatsprincipperne samt kickstarten af den grønne omstilling og strategiske uafhængig på energiområdet, hvor Moldova anser sig selv som mest sårbar i forhold til russiske forsøg på destabilisering. I forbindelse med de ambitiøse reformprogrammer udtrykker Moldova et betydeligt behov for styrkelse af den national kapacitet og ekspertise i relation til både udfærdigelsen samt implementeringen af de lovgivningsmæssige rammer.

- *Understøtte reform og EU-tilnærmelse. National kapacitetsstyrkelse*

Danmark ønsker at understøtte de igangværende reformer, der skal sikre en styrkelse af de demokratiske institutioner. Dette vil også bidrage til, at Moldova på sigt vil kunne

imødekomme betingelserne for den EU-medlemsskabsforhandling, som landet så ståltsat arbejder sig henimod. Den danske indsats vil blive koordineret med EU's bistand og indsatser på området, ligesom den danske støtte vil blive fokuseret på de særlige områder, hvor Danmark har kompetencer; herunder bl.a. i relation til indsatser om decentralisering og bekæmpelse af desinformation. Det er vigtigt for Danmark at støtte en styrket kapacitet i de nationale institutioner, hvor Moldova ser et særligt behov herfor.

- *Understøttelse af et modstandsdygtigt og bæredygtigt civilsamfund*

Den pro-europæiske regering i Moldova har åbnet et vindue for øget inklusion af civilsamfundet i de demokratiske processer. Danmark ønsker at understøtte denne styrkelse af et modstandsdygtigt civilsamfund gennem et særligt fokus på de unge. Indsatsen vil søge at styrke deltagelse af alle køn i den demokratiske proces, ligesom det ønskes at øge modstandsdygtigheden over for slagsiderne af en ny, foranderlig politisk og social virkelighed – særligt efter den russiske invasion i Ukraine.

- *Understøttelse af uafhængige og pluralistiske medier, inkl. undersøgende journalistik – med særlig indsats for styrkelse af sammenhængen mellem digitalisering og demokratisering samt bekæmpelse af desinformation;*

Medierne i Moldova er truet af påvirkningskampager og politisk polarisering. Danmark vil særligt fokusere den bilaterale indsats ved at støtte medielovgivning, der sikrer *uafhængige og pluralistiske medier*. Danmark vil endvidere støtte de uafhængige og pluralistiske medier med at finde finansieringsmodeller, der også vil give muligheder for at skabe kvalitetsindhold. Derudover vil Danmark fortsat sætte fokus på dagsordenen 'demokrati og digitalisering'. I Moldova er der betydeligt fokus på desinformation og påvirkningskampagner. Danmark vil søge at styrke mediebevidstheden gennem en tilgang baseret på bevisstyret, rettighedsbaseret og konfliktsensitivitet, samt fremme af kildekritisk medieforbrug.

Indsatsen vil, hvor muligt, ske i twinning-samarbejde med danske medier og medieorganisationer med henblik på at styrke mellemfolkelige kontakter og netværk.

- *Fremme ligestilling og inklusion og demokratisk deltagelse*

Moldova har gjort fremskridt på ligestillingsområdet, herunder vedrørende kvinders politiske repræsentation. I dag er 40 % af medlemmerne i parlamentet kvinder. Samtidig er samfundet dog stadig præget af traditionelle kønsstereotyper, og kvinder er underrepræsenteret på arbejdsmarkedet. Vold mod kvinder er udbredt – 40% svarer, at de har været udsat for voldlige eller seksuelle overgreb – og alternative kønsidentiteter har trange kår, med store konsekvenser for LGBTI-personers rettigheder. Ligestillings- og kønsspørgsmål vil være et tværgående tema i alle danske indsatser. Dertil vil Danmark søge at understøtte kvindegrupper og civilsamfundsgrupper, der arbejder med ligestilling og kønsspørgsmål.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til reformer og EU-tilnærmelse i Moldova:
- Styrket national kapacitet mhp. videreførelse af reformer inden for særlige danske kompetenceområder. Vil også styrke EU-tilnærmelse. - Styrket modstandsdygtigt og bæredygtigt civilsamfund, der er aktiv medspiller i reformdagsordenen.

- Kvinde- og ligestillingsorganisationer tager aktivt del i debatten om ligestilling og diversitet samt arbejder aktivt for at give kvinder en stemme i debatten.
- Uafhængige og pluralistiske medier som en del af den moldoviske mediescene.
- Styrket kapacitet og modstandskraft i regeringen såvel som blandt medie- og civilsamfundsorganisationer til at modstå desinformation og fremme af kildekritisk medieforbrug.

8.4.2 Energisikkerhed og retfærdig grøn omstilling

Moldova har en målsætning om at opnå klimaneutralitet inden 2050 og reducere sit udslip af drivhusgasser med 30 % inden 2030. Den nuværende energikrise og Ruslands invasion af Ukraine har demonstreret skrøbeligheden af Moldovas energisystem, der er stærkt afhængig af energiimport.

- *Understøtte landets energiuafhængighed, implementering af den europæiske Green Deal og styrke kapaciteten i nationale institutioner*

Moldova har tilsluttet sig målene i EU's Green Deal gennem et nationalt initiativ kaldet "Green Agenda and Sustainable Connectivity". Herigennem er der gjort signifikante fremskridt, hvad angår etablering af de lovgivningsmæssige rammer for Moldovas energisikkerhed og grønne omstilling. Moldova har forbedret sine institutionelle kapaciteter og koordinationsmekanismer på området, men der er stadig behov for at styrke kapaciteten af de nationale institutioner. Danmark vil søge at understøtte Moldovas fortsatte lovgivningsarbejde samt implementering af nye teknologier inden for særligt energieffektivitet og vedvarende energi, ligesom Danmark vil afsøge muligheden for at bidrage til national kapacitetsopbygning.

- *Understøtte effektiv integrering af energieffektive løsninger og bæredygtighed*

Moldova ønsker at forbedre sin energiuafhængighed særligt ved overførsel af teknologier og energieffektive løsninger. Den siddende regering har fokus særligt på grøn omstilling i bygninger, energidiversificering og styrkede energinet. Danmark vil søge at støtte Moldova særligt i integrering af energieffektivisering og bæredygtighed i offentlige bygninger samt i beboelsesområder. Danmark vil i tæt dialog med Moldova søge at støtte landets forskning og innovation på energiområdet samt fremme en øget opmærksomhed på og viden om bæredygtighed. Så vidt muligt ønsker Danmark også at bidrage til samarbejde mellem relevante interessenter fra den private sektor, den akademiske verden og den offentlige sektor, inklusivt dansk-moldovisk vidensdeling.

Forventede outcomes af Naboskabsprogrammets støtte til bæredygtig vækst og retfærdig grøn omstilling i Moldova:

- Moldovas nationale energimyndigheder har styrket deres kapacitet til at planlægge og udmønte en politik, der sikrer Moldova en øget energisikkerhed og -uafhængighed.
- Moldova har øget kapaciteten til at integrere energieffektive løsninger og bæredygtige løsninger i den konkrete udmøntning af landets energipolitik.
-

8.5 Regionale indsatser, inkl. Belarus, Armenien og Aserbajdsjan.

Under Naboskabsprogrammet regionale ben er der mulighed for at gennemføre indsatser i alle de seks naboskabslande, dvs. også Belarus, Armenien og Aserbajdsjan. Hovedindsatsen sker gennem Den Ny Demokratifond. Denne har til målsætning at styrke civilsamfund og medier samt bidrage til dannelse af netværk og fremme af læring og erfaringsudvikling på tværs af landene. Den regionale del af demokratifonden er tematisk fokuseret på seks temaer: Ligestilling, unge, medier, klima, kultur og arbejdsmarked. De valgte temaer bidrager hver i deres egen ret til opfyldelsen af de strategiske mål som svar på centrale udfordringer i naboskabslandene – og udgør samtidig et potentiale for mobilisering og styrkelse af et bæredygtigt civilsamfund med henblik på at skabe demokrati nedefra. Endelig rummer de valgte temaer mulighed for samarbejde mellem civilsamfund og medier i Danmark og naboskabslandene og skaber dermed et solidt udgangspunkt for netværksdannelse og partnerskab. Under Den Ny Demokratifond er der endvidere en puljeordning, hvorfra danske civilsamfundsorganisationer i samarbejde med nationale partnere kan søge om støtte til konkrete projekter i alle seks naboskabslande. Det vil blive sikret, at der sker erfaringsudveksling, vidensdeling og koordinering med danske bilaterale indsatser, herunder Naboskabsprogramindsatser i Ukraine og Georgien.

Der vil under det regionale ben kunne igangsættes begrænsede bilaterale partnerskabsprojekter rettet mod Belarus, Armenien og Aserbajdsjan baseret på nye udfordringer, muligheder og behov. Projekterne vil ligge indenfor Naboskabsprogrammet overordnede målsætninger, og så vidt muligt blive implementeret gennem eksisterende partnere og de multi-landeprogrammer, der gennemføres under programmet.

Forventede outcomes af regionale indsatser til støtte for demokrati og menneskerettigheder
- Udvalgte civilsamfundsorganisationer i naboskabslandene, der arbejder med ligestilling, unge, medier, kultur, arbejdsmarked, miljø og klima modtager støtte med henblik at styrke fortalervirksomhed og demokratisk organisering; - Civilsamfundsorganisationer, menneskerettighedsforkæmpere, kunstnere, filmskabere og journalister arbejder proaktivt på, at modarbejde restriktioner og imødegå trusler - samt bruge nye muligheder og nye politiske åbninger; - Regionalt samarbejde og tværtematiske erfaringsudvekslinger samt vidensdeling er etableret mellem civilsamfundsorganisationer i naboskabslandene og Danmark. - Der igangsættes i relevant omfang indsatser i forhold til Belarus, Armenien og Aserbajdsjan for at adressere ny behov eller muligheder.

8.6 Strategiske sekunderinger

Danmark vil fortsætte med at udsende dansk sekunderet personale for at støtte det udviklingspolitiske arbejde i udvalgte multilaterale organisationer, særligt EU. Sekunderinger er et strategisk og fleksibelt instrument, der medvirker til at fremme synergi og erfaringsudveksling med centrale internationale organisationer samtidig med, at danske kompetencer kommer i spil og danske interesser og prioriteter fremmes.

Sekunderingerne over Naboskabsprogrammet suppleres af sekunderinger fra Udsendelsesfacilitet for Fred og Demokrati (UFD) under Freds- og Stabiliseringsfonden med udsendelse af danske rådgivere til bl.a. EU's monitoreringsmission i Georgien (EUMM), EU's rådgivningsmission i Ukraine (EUAM) i Ukraine, EU's Partnerskabsmission i Moldova (EUPM) og

EU-missionen i Armenien (EUM). Formålet med udsendelserne er at yde støtte til landene i naboskabsprogrammet inden for udvalgte strategiske prioriteter (bl.a. retssektorreformer, cyberunderstøttelse, støtte til gender-området, grænseovervågning og krigsefterforskning).

8.7 Budget

Tabel 2: Budget for Naboskabsprogrammet 2023-26 i millioner kroner ⁴

	Reform, konsolidering og udvikling af demokratiske institutioner og bekæmpelse af korruption	Bæredygtig vækst, grøn omstilling og social dialog	Mio. kr. 2023-26
Programmidler			1.173
UKRAINE	265	100	365
GEORGIEN	144	70	214
MOLDOVA	125	55	180
REGIONALT (Den Ny Demokratifond, inkl. Belarus og twinning-samarbejde)	300	20	320
Teknisk assistance, monitorering, kommunikation og følgeforskning			24
Uallokerede midler			50
Strategiske sekunderinger			80
Total			1.233

⁴ Beløbene er vejledende og kan ændres i henhold til udvikling af situationen og implementering af de enkelte programmer.